

Uchwała z dnia 8 stycznia 2007 r.

I UZP 5/06

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Józef Iwulski.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczy-szyn, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 8 stycznia 2007 r. sprawy z odwołania Krystyny N. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w O. o wy-sokość emerytury, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 31 października 2006 r. [...]

„Czy dodatkowe wynagrodzenie roczne (tzw. trzynastka) powinno być uwzględnione przy obliczaniu podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie emerytal-ne w myśl art. 15 ustawy z dnia 17 XII 1998 r.(Dz.U. nr 39 z 2004 poz. 353 ze zm.) o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - w roku faktycznej wy-płaty tego wynagrodzenia, czy też - zgodnie z par. 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy eme-rytur i rent (Dz.U. Nr 11 z 1989 r., poz. 63 ze zm.) - doliczone do wynagrodzenia z tego roku, za który przysługuje ?”

p o d j ą ł uchwałę:

Przy obliczaniu podstawy wymiaru emerytury i renty w sposób określony w art. 15 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Fun-duszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) dodatkowe wynagrodzenie roczne przewidziane w ustawie z dnia 12 grudnia 1997 r. o dodatkowym wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jed-nostek sfery budżetowej (Dz.U. Nr 160, poz. 1080 ze zm.) dolicza się do wyna-grodzenia z tego roku, za który przysługiwało (§ 6 rozporządzenia Rady Mini-strów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania pod-stawy wymiaru emerytur i rent - jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.).

Uzasadnienie

Przedstawione zagadnienie prawne powstało w następującym stanie faktycznym. Przy wyliczeniu wysokości emerytury wnioskodawczyni Krystyny N., przyznanej decyzją z dnia 26 kwietnia 2006 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w O. przyjął do podstawy wymiaru tego świadczenia oprócz innych składników wynagrodzenia dodatkowe wynagrodzenie roczne (trzynastkę), doliczając je do wynagrodzenia za ten rok, za który ono przysługiwało i ustalił wskaźnik wysokości podstawy wymiaru na 229,95%. Uwzględniając odwołanie wnioskodawczyni Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Olsztynie wyrokiem z dnia 21 czerwca 2006 r. zmienił zaskarżoną decyzję i zobowiązał organ rentowy do ustalenia świadczenia wnioskodawczyni wskaźnikiem wysokości podstawy wymiaru 231,24%. Sąd ustalił, że pracodawca wnioskodawczyni wypłacał należne jej dodatkowe wynagrodzenie (trzynastkę) z opóźnieniem - za rok 1999 wypłacił w 2001 roku, za rok 2000 w 2002 r. i za rok 2001 w 2003 r. We wniosku o emeryturę wnioskodawczyni wskazała jako podstawę wymiaru świadczenia podstawę wymiaru składek za lata 1995 - 2004 i do tej podstawy wliczone jest dodatkowe wynagrodzenie roczne, od którego istniał obowiązek opłacania składki na ubezpieczenie społeczne. W ocenie Sądu Okręgowego wynagrodzenie to, wypłacane zwykle w pierwszym kwartale następnego roku kalendarzowego powinno być uwzględnione w podstawie wymiaru składek w roku jej faktycznej wypłaty, a nie w roku, za który przysługuje. Przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.), a zwłaszcza jego przepis § 6 nie zmieniają powyższej oceny. Jeżeli dodatkowe wynagrodzenie doliczy się do przychodu z lat, w których zostało faktycznie wypłacone, wskaźnik wysokości podstawy wymiaru jest wyższy od obliczonego w zaskarżonej decyzji.

Rozpoznając apelację organu rentowego od tego wyroku Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku powziął wątpliwości co do tego, czy przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury dodatkowe wynagrodzenie roczne dolicza się do przychodu z tego roku, w którym zostało wypłacone, czy też z roku, za które to wynagrodzenie przysługiwało. Podstawą prawną przyznawania tego wynagrodzenia jest przepis art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 1997 r. o dodatkowym

wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jednostek sfery budżetowej (Dz.U. Nr 160, poz. 1080 ze zm.), zgodnie z którym wynagrodzenie to ustala się w wysokości 8,5% sumy wynagrodzenia za pracę otrzymanego przez pracownika w ciągu roku kalendarzowego, za który przysługuje. Od wynagrodzenia tego odprowadzono składki na ubezpieczenie społeczne. W myśl art. 15 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) podstawę wymiaru emerytury stanowi ustalona w myśl art. 4 i 5 przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę. W art. 18 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) sprecyzowano, iż podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe stanowi przychód, o którym mowa w art. 4 pkt 9 i 10, a zgodnie z art. 4 ust. 9 przez przychód należy rozumieć przychody w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych, między innymi w ramach zatrudnienia ze stosunku pracy. Definicja przychodu zawarta jest w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 ze zm.), który stanowi, że przychodami są otrzymane lub pozostawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń. Przepis art. 12 tej ustawy wymienia wypłaty (w tym wynagrodzenia) i inne świadczenia, które uważane są za przychody ze stosunku pracy. Kontrowersje powstają na tle interpretacji art. 4 ust. 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w kontekście powołanych przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, w szczególności jej art. 11. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 16 marca 2005 r., III AUa 2121/04 (OSAB 2006 nr 1, poz. 58), wyraził pogląd, że przychodem są otrzymane lub pozostawione do dyspozycji w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń, nie zaś przysługujące podmiotowi należności. We wcześniejszym jednak wyroku z dnia 12 kwietnia 2001 r., III AUa 175/01 (OSA 2002 nr 12, poz. 42), Sąd Apelacyjny w Białymstoku zajął stanowisko, że premia i nagroda z zysku pracownika podlegają uwzględnieniu w podstawie wymiaru jego emerytury, niezależnie od terminu realizacji tych świadczeń, gdyż do ustalenia podstawy wymiaru emerytury stosuje się w dalszym ciągu

przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczególnych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent. Według unormowań zawartych w tym rozporządzeniu wynagrodzenie lub składniki wynagrodzenia stanowiące podstawę wymiaru składek, wypłacone po upływie danego roku, należy doliczyć do wynagrodzenia za rok, za który przysługują. Realizacja (wypłata) należnych nagród ma znaczenie przy ustalaniu dochodu za dany rok dla potrzeb rozliczenia podatku dochodowego od osób fizycznych, nie może natomiast mieć znaczenia przy ustalaniu podstawy emerytury i renty. Inna interpretacja tych przepisów stawiałaby ubezpieczonych w niekorzystnej sytuacji, bo nagroda za ten rok nie byłaby uwzględniona w podstawie wymiaru jego świadczenia. Pogląd ten oparty na treści § 6 rozporządzenia jest powszechnie przyjęty. W uchwale z dnia 29 maja 1987 r., III UZP 16/87 (OSNCP 1988 nr 9, poz. 116), Sąd Najwyższy zajął stanowisko, iż przy obliczeniu podstawy wymiaru emerytury premię bilansową dolicza się do wynagrodzenia z tych miesięcy zatrudnienia, w których były prowadzone prace nad sporządzeniem bilansu. Interpretując przepis § 6 rozporządzenia Sąd Najwyższy stwierdził, że o tym, w jaki sposób przy obliczaniu podstawy wymiaru świadczeń emerytalno-rentowych należy uwzględniać premię bilansową, decyduje okoliczność, za jakie miesiące ten składnik wynagrodzenia przysługuje. Za takim poglądem przemawiają podstawowe zasady prawa pracy, zwłaszcza wyrażona w art. 13 k.p., że pracownikowi przysługuje wynagrodzenie za pracę odpowiednio do jej rodzaju, ilości i jakości. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 października 1985 r., III PZP 33/85 (OSNCP 1986 nr 5, poz.64), w świetle zasad wyrażonych w tym przepisie istnieje związek składników wynagrodzenia za pracę z okresem rozliczeniowym, za który składniki te przysługują. To stanowisko w sposób pośredni potwierdza tezę, że dodatkowe wynagrodzenie roczne powinno być uwzględnione przy obliczaniu podstawy wymiaru składki za rok, za który przysługuje. Nie jest jednak rozstrzygnięta kwestia, czy przepis § 6 rozporządzenia ma w sprawie zastosowanie. Zgodnie z art. 194 ustawy o emeryturach i rentach pozostają w mocy akty wykonawcze wydane przed wejściem w życie ustawy, jeżeli nie są sprzeczne z jej przepisami. Istnieją poważne wątpliwości, czy przepis § 6 rozporządzenia nie pozostaje w sprzeczności z przepisami ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Odpowiadając na przedstawione zagadnienie Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sformułowaniu części wstępnej zagadnienia „czy dodatkowe wynagrodzenie roczne (tzw. trzynastka) powinno być uwzględnione przy obliczaniu podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie emerytalne” wystąpił błąd (prawdopodobnie pisarski), gdyż w sprawie nie chodzi o podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne, lecz o podstawę wymiaru emerytury. Powołane w dalszej części zagadnienia przepisy, których wykładnia budzi wątpliwości - art.15 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i § 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent - regulują sposób ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent i nie dotyczą zasad ustalania podstawy wymiaru składek. W rzeczywistości problem prawny dotyczy tego, czy przychód z tytułu dodatkowego wynagrodzenia, będący podstawą wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, uwzględnia się w podstawie wymiaru emerytury (renty) w roku, w którym został faktycznie uzyskany, czy też w roku, za który wynagrodzenie to przysługiwało.

Zasady ustalania podstawy wymiaru emerytury i renty określone są w art. 15 ustawy o emeryturach i rentach. Zgodnie z art. 15 ust. 1 podstawę tę stanowi przeciętna podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne z okresu kolejnych 10 lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych. Powołując się na przeciętną podstawę wymiaru składek przepis odsyła do regulacji dotyczącej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia zawartej w ustawie z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Przepis art. 18 ust. 1 tej ustawy określa jako podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe pracowników przychód, o którym mowa w art. 4 ust. 9, a ten z kolei przepis odwołuje się do definicji przychodu określonej w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. Definicja zawarta w art. 11 tej ostatniej ustawy - przychodami są otrzymane lub pozostawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń - ma zastosowanie do przychodu stanowiącego podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia pracowników w takim zakresie, w jakim określa on jako przychód wynagrodzenie i inne świadczenia ze stosunku pracy wypłacone pracownikowi. Nie są więc przychodami w rozumieniu zarówno tego przepisu, jak i przepisu art. 18 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wierzytelności, na-

wet jeżeli są wymagalne. Nie ma natomiast zastosowania do ustalania podstawy wymiaru składek ta część definicji zawartej w art. 11 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, w której jest mowa o przychodach w roku kalendarzowym. Dotyczy ona podatku, który jest rozliczany za każdy rok kalendarzowy a nie dotyczy składek, które zgodnie z art. 41 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych rozliczane są za każdy miesiąc kalendarzowy. Podstawą wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe pracownika jest wypłacone mu w danym miesiącu kalendarzowym wynagrodzenie wraz z tymi składnikami i świadczeniami, które z mocy § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz.U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.) nie są wyłączone z podstawy wymiaru składek. Wynagrodzenie wypłacone przez pracodawcę z opóźnieniem wykazywane jest w raporcie za ten miesiąc, w którym zostało wypłacone i wówczas staje się podstawą wymiaru składek. Jednakże okresy, z których przychody przyjmuje się do ustalenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe pracowników, nie mają przełożenia na okresy, z których przychody przyjmowane są do ustalania podstawy wymiaru emerytury i renty.

W powołanym na wstępie przepisie art. 15 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach za podstawę wymiaru emerytury i renty przyjmuje się podstawę wymiaru składek. Chodzi tu o te przychody, które objęte są obowiązkiem opłacania składek, natomiast nie uwzględnia się przychodów wyłączonych z tego obowiązku. Dodatkowe wynagrodzenie określone w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 1997 r. o dodatkowym wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jednostek sfery budżetowej jest wliczane do przychodu stanowiącego podstawę wymiaru składki, a zatem wlicza się je do podstawy wymiaru emerytury (renty). Sposób ustalania podstawy wymiaru tych świadczeń reguluje przepis art. 15 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach. Zgodnie z tym przepisem oblicza się sumę kwot podstaw wymiaru składek w okresie każdego roku (oddzielnie) z wybranych przez zainteresowanego lat kalendarzowych, a następnie oblicza się w procentach stosunek każdej z tych sum do rocznej kwoty przeciętnego wynagrodzenia w danym roku kalendarzowym. Średnia arytmetyczna tych procentów daje wskaźnik wysokości podstawy wymiaru. W przypadku pracowników podstawę wymiaru składek w każdym roku kalendarzowym stanowi wynagrodzenie za pracę i inne świadczenia ze stosunku pracy za dany rok kalendarzowy. Powołany przepis nie daje odpowiedzi na pytanie, czy należne za dany rok wynagro-

dzenie wypłacone przez pracodawcę z opóźnieniem wlicza się do kwot podstaw wymiaru składek za ten rok, w którym przysługiwało, czy też za rok, w którym zostało wypłacone. Jednak przy przyjęciu ostatniej wersji wskaźnik wysokości podstawy wymiaru byłby wypaczony. W sytuacji, gdy pracodawca zalega z wypłatą wynagrodzenia przez wiele miesięcy w danym roku kalendarzowym stosunek podstawy wymiaru składek do przeciętnego wynagrodzenia w danym roku będzie zaniżony. W przypadku, gdyby wyrównanie wynagrodzenia nastąpiło w roku, w którym pracownik przechodzi na emeryturę (lub w następnych latach), wynagrodzenie to nie byłoby wliczane do jej podstawy wymiaru, mimo że stanowiło podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne. Dodatkowe wynagrodzenie roczne określone w ustawie z dnia 12 grudnia 1997 r. o dodatkowym wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jednostek sfery budżetowej jest zawsze wypłacane w następnym roku kalendarzowym, przypadającym po roku, w którym przysługuje. Podstawą ustalenia tego wynagrodzenia jest suma wynagrodzeń otrzymanych przez pracownika w ciągu całego roku kalendarzowego (art. 4 ust. 1), nie może ono zatem zostać wyliczone przed końcem danego roku. Zgodnie z art. 5 ust. 2 wynagrodzenie roczne wypłaca się nie później niż w ciągu pierwszych trzech miesięcy roku kalendarzowego następującego po roku, za który przysługuje to wynagrodzenie. Gdyby wynagrodzenie to było wliczane do podstawy wymiaru za ten rok, w którym zostało wypłacone, dodatkowe wynagrodzenie za ostatni rok przed rokiem przejścia na emeryturę nie byłoby nigdy wliczane do podstawy wymiaru emerytury. Nie miałyby to większego znaczenia dla pracownika, który był zatrudniony w sferze budżetowej przez okres dłuższy niż ostatnie 10 lat kalendarzowych, gdyż dodatkowe wynagrodzenie za każdy rok byłoby uwzględniane w podstawie wymiaru w roku następnym. Natomiast pracownik zatrudniony w sferze budżetowej tylko przez część dziesięcioletniego okresu byłby pokrzywdzony, gdyż dodatkowe wynagrodzenie za ostatni rok pracy, stanowiące z mocy prawa składnik jego wynagrodzenia za pracę, od którego pracodawca odprowadził składkę, nie byłoby uwzględniane w podstawie wymiaru emerytury. Skoro w celu ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty porównuje się stanowiące podstawę wymiaru składek wynagrodzenie pracownika do przeciętnego wynagrodzenia pracowników, wynagrodzenie ze wskazanego przez pracownika okresu musi być realne, niezależne od tego kiedy pracodawca (płatnik) wskazał je jako podstawę wymiaru składek i kiedy opłacił składkę.

Przepis art. 15 ustawy o emeryturach i rentach określa zasady ustalania podstawy wymiaru emerytury i renty dla wszystkich ubezpieczonych nie uwzględniając odrębności pracowniczego ubezpieczenia społecznego, w którym podstawa wymiaru składek wskazywana jest przez pracodawcę. Szczegółowe zasady dla tej grupy ubezpieczonych określone są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent. Zgodnie z § 1 tego rozporządzenia podstawę wymiaru emerytur i rent ustala się od wynagrodzenia z tytułu wykonywanej pracy w ramach stosunku pracy. Przepis jego § 6 stanowi, że składniki wynagrodzenia pobierane w odstępach czasu dłuższych niż miesiąc oblicza się w stosunku miesięcznym i dolicza do wynagrodzenia z tych miesięcy zatrudnienia, za które wynagrodzenie to przysługuje. Jeżeli nie można ustalić okresu, za jaki składniki wynagrodzenia zostały wypłacone, dolicza się je do wynagrodzenia za miesiąc, w którym nastąpiła ich wypłata. Rozporządzenie zostało wydane na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) w czasie, kiedy podstawę wymiaru emerytury i renty pracownika stanowiło przeciętne wynagrodzenie miesięczne z ostatnich 12 miesięcy lub kolejnych 24 wybranych miesięcy kalendarzowych (art. 16 tej ustawy). Dlatego przepis § 6 rozporządzenia nakazywał wliczanie wypłacanego jednorazowo dodatkowego wynagrodzenia proporcjonalnie do wynagrodzenia w każdym miesiącu z okresu, za które przysługiwało. Obecnie przy ustalaniu wskaźnika w stosunku rocznym nie ma potrzeby doliczania dodatkowego wynagrodzenia do wynagrodzenia za każdy miesiąc. Jednakże nadal obowiązuje zasada uwzględniania w podstawie wymiaru emerytury i renty wynagrodzenia za ten okres, za który ono przysługiwało, niezależnie od tego, kiedy zostało wypłacone. Wyjątek od tej zasady występuje wówczas, gdy nie można ustalić okresu, za jaki dany składnik wynagrodzenia został wypłacony. Wówczas dolicza się ten składnik do podstawy wymiaru składek z okresu, w którym został wypłacony. W przypadku dodatkowego rocznego wynagrodzenia w ustawie o dodatkowym wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jednostek sfery budżetowej jest dokładnie określony okres, za który przysługuje to wynagrodzenie - miesiące przepracowane przez pracownika w danym roku kalendarzowym. Stosując sposób obliczania podstawy wymiaru określony w art. 15 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach dodatkowe wynagrodzenie roczne należy doliczać do kwot wynagrodzenia za rok kalendarzowy, za który wynagrodzenie to przysługiwało. Regulacja zawarta w § 6 powołanego rozporządzenia, dotycząca

sposobu ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent ubezpieczonych będących pracownikami, jest zgodna z zasadami określonymi w ustawie o emeryturach i rentach i ma zastosowanie z mocy art. 194 tej ustawy.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy udzielił na przedstawione zagadnienie prawne odpowiedzi sformułowanej w sentencji uchwały.

=====